אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אָסֻרָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת הַמַּרְאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה מַדּוּעַ לֹא יִבְעַר הַסְּנֶה: וַיַּרְא ה׳ כִּי סָר לִרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: וַיֹּאמֶר אַל תִּקְרַב הֲלֹם שַׁל נְעָלֶיךָ מֵעַל רַגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אַדְמַת קֹדֶשׁ הוּא: וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אָבִיךָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב וַיַּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרֵא מֵהַבִּיט אֶל הָאֱלֹהִים: (שמות ג ג-ו).[1]

שוכני סנה – השוכן בסנה

״ורצון שוכני סנה״ - כמו שוכן סנה ... נחת רוחו של הקב״ה הנגלה עלי תחילה בסנה. **(רש״י דברים לג טו)**.[2]

אסורה נא – מתקרב או מתרחק

אסורה נא - אסורה מכאן להתקרב שם. **(רש״י שמות ג ג)**.[3]

אסורה נא – בשלב זה, אסור

אמר: ״אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה מדוע לא יבער הסנה״. אמר לו הקב״ה: משה, עמוד על עומדך! ששם אני עתיד ליתן את התורה לישראל, שנאמר: ״ויאמר אל תקרב הלום״. אמר לו הקב״ה: לך, מכאן אמרו כל מי שנכנס למקדש צריך לשלוף נעלו, שכך אמר הקב״ה למשה: ״של נעלך מעל רגלך״. **(פרקי דרבי אליעזר פרק לט)**.[4]

אסורה נא ואראה – וירא ה' כי סר לראות

״וירא מלאך ה׳ אליו ... ויאמר משה אסורה נא ואראה ... וירא ה׳ כי סר לראות ויקרא אליו ...״ - לפי שהיה הקב״ה מדבר עם משה ולא היה מבקש ליבטל ממלאכתו.[5] הראה לו אותו דבר כדי שיהפוך פניו ויראה וידבר עמו. שכך אתה מוצא, בתחילה: ״וירא מלאך ה׳ אליו״ - ולא הלך משה. וכיון שבטל ממלאכתו והלך לראות, מיד: ״ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה״. רבי יוחנן אמר: ג׳ פסיעות פסע משה באותה שעה שנאמר אסורה

---

[1] ארבע צלעות יש כאן: אסורה נא, כי סר לראות, אל תקרב, ויסתר משה. נדון הפעם רק בשלוש מהן. לרביעית, ״אל תקרב הלום״ הקדשנו דף מיוחד בשם אל תקרב הלום – הקרב אליך את אהרון, בפרשת תצוה, אשר סוגר מעגל שנפתח בפרשתנו.

[2] וכך פירש גם רמב״ן על הפסוק שם: ״ויקרא השם הנכבד ״שוכני סנה״ כי שם נראה אליו בתחילה״. וכן הוא בספרי דברים על הפסוק: ״שעשה רצון מי שנגלה על משה בסנה״. (ואבן עזרא חולק, גם בפרשתנו וגם בפרשת וזאת הברכה). המפגש בסנה מסמל את תחילת דרכו הארוכה של משה כמנהיג וכשליח הגדול של עם ישראל בכל הזמנים. אבן הדרך הראשונה – המבחן הראשון - בשליחות קשה ונפתלת. לפיכך, בסיום השליחות - בפרשה האחרונה בתורה, וזאת הברכה, בה נפרד משה מעם ישראל – מוזכר אירוע מרכזי זה ולא בכדי משתמש משה בברכתו בביטוי ״שוכני סנה״ - בשם השוכן בסנה (מדוע דווקא בברכת יוסף, זה נושא אחר). פרשת וזאת הברכה ״סוגרת״ את פרשת שמות. ואנחנו בשמות, בהתחלת הדרך.

[3] כך פירשו בפשטות כל פרשני המקרא וכל המדרשים, אסורה במשמעות להתקרב, התקרבות פיסית ממש או בהתקרבות של מבט בלבד (ראה המדרש הסמוך). אבל לכלי יקר יש דרך מיוחדת בפירושו לפסוק זה: ״ענין הסרה הוא להתרחק מן המקום ההוא ... צא ולמד מאור השמש שכל עוד שיתקרב האדם אל האור ההוא אינו יכול להסתכל בו ... לפיכך אמר אסורה נא מכאן להתרחק מן המקום ההוא, כי אז אראה בו מדוע לא יבער הסנה״. ואכן כאשר התרחק משה: ״היטיב לראות יותר ממה שראה קודם ... וראה אז כי אינו בוער כלל על כן אמר מדוע לא יבער הסנה״. ואם כך, מהו שהקב״ה מצוה אותו ״אל תקרב הלום״? הרי הוא התרחק! אפשר לכאורה להמשיך את קו המחשבה של כלי יקר ולומר, בניגוד לפירוש השכיח והמקובל, שבכך הקב״ה מאשר את צעדו לאחור של משה (ולפתור בכך שאלות מעניינות הקשורות בציווי ״אל תקרב הלום״). אבל כלי יקר ממשיך ואומר פתרון אחר: ״ויאמר ה׳ אליו אל תקרב הלום, רצה לומר שהרחקה זו קריבה היא לראות״. היינו, ״אל תקרב״ הוא בעצם אל תתרחק על מנת לראות משם יותר טוב. ולעניין סור אם הוא להתרחק או להתקרב, ראה במקרא עצמו, לוט שאומר למלאכים: ״סורו נא אל בית עבדכם״ (בראשית יט ב) לעומת משה שאומר לבני ישראל: ״סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה״ (במדבר טז כו).

[4] ובפסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שמות פרשת שמות פרק ג סימן ה: ״ויאמר אל תקרב הלום - עדיין לא קרב הזמן להסתכל באספקלריא״. ובשכל טוב (בובר) שם: ״ויאמר אל תקרב הלום. כלומר אל תקרב למקום שכינת מלכך״. ובפירוש רמב״ן לפסוק: ״אל תקרב הלום - לא הגיע עדיין למעלתו הגדולה בנבואה, כי בהר סיני נגש אל הערפל אשר שם האלהים (להלן כ כא). וכן ענין הסתרת פנים, שעדיין לא עלה למה שנאמר בו ותמונת ה׳ יביט (במדבר יב ח)״. הרי עתיד משה כן לעלות בהר, אך בינתיים לא. העת תגיע כאשר כל ישראל יהיו נוכחים במעמד הר סיני. משה כנציג כלל ישראל – כן. משה כאדם פרטי – לא.

[5] לא יכול היה משה או לא רצה באותו רגע להיבטל ממלאכתו.

נא ואראה. ר׳ שמעון בן לקיש אמר: הפך פניו והביט, שנאמר: ״וירא ה׳ כי סר לראות״.[6] כיון שהביט בו הקב״ה, אמר: נאה זה לרעות את ישראל. **(שמות רבה ב ו).**[7]

כי סר לראות

א״ר יצחק מהו כי סר לראות אמר הקב״ה סר וזעף הוא זה לראות בצערן של ישראל במצרים לפיכך ראוי הוא להיות רועה עליהן מיד ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה. **(שמות רבה שם).**[8]

כי סר לראות – וירא בסבלותם

״וירא בסבלותם״ - מהו ״ויראי״? שהיה רואה בסבלותם ובוכה ואומר: חבל לי עליכם! מי יתן מותי עליכם! שאין לך מלאכה קשה ממלאכת הטיט, והיה נותן כתפיו ומסייע לכל אחד ואחד מהם. ר׳ אליעזר בנו של ר׳ יוסי הגלילי אומר: ראה משוי גדול על קטן ומשוי קטן על גדול, ומשוי איש על אשה ומשוי אשה על איש, ומשוי זקן על בחור, ומשוי בחור על זקן, והיה מניח דרגון שלו והולך ומיישב להם סבלותיהם ועושה כאלו מסייע לפרעה. אמר הקב״ה: אתה הנחת עסקיך והלכת לראות בצערן של ישראל ונהגת בהן מנהג אחים, אני מניח את העליונים ואת התחתונים ואדבר עמך. זהו שכתוב ״וירא ה׳ כי סר לראות״ - ראה הקב״ה במשה שסר מעסקיו לראות בסבלותם, לפיכך: ״ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה״. **(שמות רבה א כז).**[9]

ויסתר משה פניו – יפה עשה משה או לא

״ויסתר משה פניו״ ... ר׳ יהושע בן קרחה ור׳ הושעיא, אחד מהן אומר: לא יפה עשה משה כשהסתיר פניו, שאילולי לא הסתיר פניו, גלה לו הקב״ה למשה מה למעלה ומה למטה ומה שהיה ומה שעתיד להיות. ובסוף בקש לראות שנאמר: ״הראני נא את כבודך״ (שמות לג יח). אמר הקב״ה למשה: אני באתי להראות לך והסתרת פניך, עכשיו אני אומר לך: ״כי לא יראני האדם וחי״ (שם לג כ). כשבקשתי - לא בקשת, עכשיו שבקשת – איני מבקש[10]. וא״ר יהושע דסכנין בשם ר׳ לוי: אעפ״כ הראה לו. בשכר ״ויסתר משה פניו״ – ״ודבר ה׳ אל משה פנים אל פנים״ (שמות לג יא), ובשכר ״כי יראי״ – ״ויראו מגשת אליו״ (שמות לד ל), ובשכר ״מהביט״ – ״ותמונת ה׳ יביט״ (במדבר יב ח).[11]

---

[6] בשמות רבה מהדורת שנאן הנוסח הוא: ״ר׳ יוחנן אמר: ג׳ פסיעות פסע משה באותה שעה, שנאמר: אסורה נא ואראה. רשב״ל אמר: פניו הלך לאחריו והביט״. מספר הפסיעות כמספר המילים או ההברות. ובמדרש תנחומא (הרגיל ובובר) כתוב: ״רשב״ל אמר: לא פסע אלא צוארו עיקם. א״ל הקב״ה: נצטערת לראות חייך שאתה כדאי שאגלה עליך מיד ויקרא אליו ה׳ מתוך הסנה״.

[7] המדרש מנתח את פסוקים ב,ג,ד באופן הבא: המלאך מתגלה למשה (פסוק ב), אך באותו רגע לא היה יכול משה להיבטל ממלאכתו. כאשר יכול היה משה להתפנות לרגע ממלאכתו וסר לראות (פסוק ג), נגלה אליו ה׳ (פסוק ד) ולא המלאך. וגם אז, התבטאה פנייתו של משה בג׳ פסיעות לפי שיטת ר׳ יוחנן, או רק בהפניית מבט בלבד לפי שיטת ריש לקיש! וכבר הרחבנו בנושא חשיבות המלאכה בפרט אצל מנהיגים ונביאים (משה, יעקב, דוד, עמוס) והקפדה על דיני שכיר אפילו בביתו של עובד עבודה זרה (יתרו ולבן) וקישרנו הדבר עם מלאכת המשכן שמשה מתעסק בה ואפילו עם הקשר הלשוני מלאך (נביא) ומלאכה. ראה דברינו ומשה היה רועה בפרשה זו וכן דברינו האלהים הרועה אותי המלאך הגואל אותי בפרשת ויחי.

[8] הסנה מסמל לא רק את צערם וצרתם של ישראל, אלא גם את הזדהות השכינה עם צער זה. כדברי המדרש במקום אחר (תנחומא סימן יד בפרשתנו): ״ולמה מתוך הסנה ולא מתוך אילן גדול ולא מתוך תמרה? אמר הקב״ה: כתבתי בתורה ״עמו אנכי בצרה״ (תהלים! צא). הם נתונים בשעבוד ואף אני בסנה ממקום צר, לפיכך מתוך הסנה שכולו קוצים״. ואכן, הזדהותו של משה עם סבלם של ישראל מגיעה עד כדי הטחת דברים קשים כלפי שמיא (כביכול). עד שהוא אומר בסוף הפרשה: ״ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך, הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך״. ואומר על כך המדרש (שמות רבה ה כב): ״באותה שעה בקשה מדת הדין לפגוע במשה, וכיון שראה הקב״ה שבשביל ישראל הוא אומר לא פגעה בו מדת הדין״. ראה דברינו אותם הנתונים תחת הבנין בפרשה זו בשנת תשנ״ט.

[9] מדרש זה מזכיר לנו שהזדהות משה עם סבלם של ישראל מתחילה הרבה לפני ההתגלות בסנה. את ניסיון ההזדהות עם הסבל של העם משה כבר עבר, עוד כשהיה בבית פרעה, לבוש כאיש מצרי ומוקף בפמליא (דרגון) של בית המלוכה. (משה כיוסף). הזדהות זו לא נולדה בסנה. אדרבא, היא שגרמה לו להגיע למדין ומשם, דרך רעיית הצאן אל הר האלהים ואל חזיון הסנה. ראה דברינו איש מצרי וכן ויצא אל אחיו וירא בסבלותם, שניהם בפרשה זו.

[10] וכן הוא בשמות רבה כי תשא (פרשה מה ה). ובמסכת ברכות ז ע״א הנוסח הוא: ״כך אמר לו הקב״ה למשה: כשרציתי לא רצית, עכשיו שאתה רוצה - איני רוצה״. מה פירוש עניין זה? הקב״ה מתחשבן עם משה? קודם משה לא רצה, עכשיו הקב״ה לא רוצה. מז זה? עונש? מה גם שמשה היה רק בתחילת דרכו וזו לו ההתגלות הראשונה: ״טירון לנבואה - בוסר על הנבואה״ (שמות רבה שם). וכדברי הרמב״ן על הפסוק אל תקרב הלום: ״לא הגיע עדיין למעלתו הגדולה בנבואה, כי בהר סיני נגש אל הערפל אשר שם האלהים וכן ענין הסתרת פנים, שעדיין לא עלה למה שנאמר בו ותמונת ה׳ יביט״. נראה שמדרש זה אכן שייך יותר לפרשת כי תשא מאשר לפרשתנו. יותר משהוא בא להסביר את ״ויסתר משה פניו״ כאן, הוא מסביר את ״לא יראני האדם וחי״ שם. והמאיר עינינו בנושא נכבד זה יבורך. עכ״פ שים לב שדרשה מחמירה זו של ר׳ יהושע בן קרחה, מרוככת מיד ע״י ר׳ יהושע מסכנין. זאת, עוד לפני הצגת הדעה הבסיסית הנגדית של ר׳ הושעיה.

[11] הפסוקים שמביא ר׳ יהושע דסכנין להראות שהמשך דרכו משה בכל זאת זכה ולא הפסיד מכך שהסתיר את פניו בסנה, כולם הם בהקשר חיובי למשה אך שלילי לעם: חטא העגל, חטא לשון הרע של מרים ואהרון והמסווה שגורם לכך שהעם כבר לא יכול

ר׳ הושעיא רבה אמר: יפה עשה שהסתיר פניו. א״ל הקב״ה: אני באתי להראות לך פנים וחלקת לי כבוד והסתרת פניך. חייך שאתה עתיד להיות אצלי בהר מ׳ יום ומ׳ לילה, לא לאכול ולא לשתות, ואתה עתיד ליהנות מזיו השכינה, שנאמר: ״ומשה לא ידע כי קרן עור פניו״ (שמות לד כט). אבל נדב ואביהוא פרעו ראשיהן וזנו עיניהן מזיו השכינה שנאמר: ״ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו״ (שמות כד יא) והם לא קבלו על מה שעשו. **(שמות רבה ג א)**.[12]

שבת שלום
מחלקי המים

מים אחרונים: ראה ויקרא רבה יא ה: ... אימתי בא בחסידות? בשעה שאמר "הראני נא את כבודך" ... אימתי בא בתמימות? בשעה שאמר "מדוע לא יבער הסנה", א"ל: משום שכבודי עומד בתוכו .. אימתי בא בעקמנות? בשעה שאמר "ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם" ... אימתי נתברר על עסקיו? בשעה שאמר לו "שלח נא ביד תשלח". הכל היה בסנה.

להסתכל על משה. משה הולך ומתעלה, אבל במחיר ריחוק בינו ובין העם. האם זו הסיבה שמשה מסתיר פניו בסנה? האם בחר במודע לא ליצור חיץ בינו ובין העם שהוא הולך כעת להוציאו ממצרים, לפחות לא בתחילת השליחות?

[12] סיומת זו של המדרש שהתקשו בה המפרשים, אפשר שניתן להבינה ע"ס המדרשים האומרים שכאן היה עיקר חטאם של נדב ואביהוא, אלא שלא רצה הקב"ה להשבית את שמחת מתן תורה ודחה את עונשם לפעם אחרת. ראה ויקרא רבה כ י. עכ"פ נראה שדעתו של ר׳ הושעיה רבה נצחה והפסוק "ויסתר פניו" נדרש ע"י רוב המדרשים והפרשנים לחיוב. ראה ויקרא רבה א ה, (ומכאן יש אולי חיזוק לדעה שעל שמו של ר׳ הושעיה קרויים מדרשי רבה). גם אליהו וישעיהו למדו ממשה (רד"ק מלאכים א יט יג, ישעיהו ו ה). ראה גם רשב"ם בפירושו לפסוק "הראני נא את כבודך" בפרשת כי תשא שאפילו הופך את סדר הדברים ואומר: "תמה על עצמך. היאך מלאו לבו למשה רבינו ליהנות מזיו שכינה? והלא הכתוב משבחו ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים? חס ושלום לא נתכון אלא לכרות לו ברית של שני דברים ...".